

PROPOSTES PER IMPULSAR L'APLICACIÓ DE LES MESURES PENALS ALTERNATIVES (MPA)

PROPOSTES PER IMPULSAR L'APLICACIÓ DE LES MESURES PENALS ALTERNATIVES (MPA)

Aquest document presenta un conjunt de propostes que tenen l'objectiu d'ajudar a impulsar l'aplicació a Espanya de las Mesures Penals Alternatives (MPA).

Aquestes propostes s'han elaborat sobre la base de les aportacions i debats realitzats en la Reunió d'experts que va tenir lloc a Barcelona el 21 de gener de 2005, organitzada per l'IReS. El resum de la reunió està publicat al juliol de 2005, com a material de consulta i ampliació d'aquest document.

Denominació de les MPA

Amb la denominació genèrica "Mesures Penals Alternatives" (MPA) ens referim tant a les penes privatives de drets però no de llibertat (art. 39 del Codi Penal) -que per tant no es compleixen en presó- com a les formes substitutives de les penes privatives de llibertat, bé per suspensió de la seva execució o per la seva substitució per altres penes no privatives de llibertat.

Les MPA han de presentar-se com a veritables penes, ja que són restrictives de drets i poden aplicar-se únicament als qui hagin comès delictes que restin sotmesos a determinades obligacions i condicions que s'estableixen en cada cas i que el penat ha de complir.

Les propostes que es recullen en aquest document es refereixen de forma expressa a aquelles MPA que clarament van encaminades a possibilitar la reinserció social del penat, que ofereixen una oportunitat de resocialització als qui ho necessitin, tant si se es refereixen a penes en sentit estricte -com els Treballs en Benefici de la Comunitat- com a suspensions de l'execució de la pena, que comporten diferents imposicions al penat: establiment de condicions, tractaments, programes formatius o l'adopció de determinades normes de conducta, com obligacions o deures.

Considerem que totes persegueixen una finalitat resocialitzadora, per al compliment de la qual els organismes competents de l'Administració organitzen el sistema i disposició dels recursos específics en la mateixa comunitat, encaminats a la reinserció social del penat.

Les MPA com a mitjà per prevenir la reincidència delictiva

Les MPA representen un mitjà idoni per possibilitar la prevenció efectiva del delicte –de la reincidència delictiva- ja que ofereixen una oportunitat de reinserció a qui, no havent comès un delicte greu ni presentar perill social, se li aplica una pena que no haurà de complir a la presó; molts d'aquests casos requereixen un sistema de ajut i control social, al qual el penat està obligat, i per això es compta amb una intervenció social professionalitzada i especialitzada que realitzen els serveis socials de les Administracions que tenen comandada l'execució de les MPA.

És un fet conegut i reconegut que, malgrat els esforços que es realitzen per a la reinserció dels presos, el mateix medi carcerari en representa un obstacle (per això es desenvolupen polítiques penitenciàries de concessió de permisos, etc.). En moltes ocasions no es pot evitar un efecte negatiu contrari a allò que es pretén: la reafirmació de futures conductes delinqüencials i veritables carreres delictives, quan un cop complida la pena el presoner surt en llibertat definitiva.

Presentació de propostes

Dirigim les propostes als sectors implicats, amb el propòsit que puguin ser ateses adequadament:

Als Tribunals de Justícia els correspon la potestat d'imposar una MPA al penat, en el moment de dictar la sentència, aplicant la legislació vigent.

La responsabilitat de l'execució de les MPA és en primer lloc dels Tribunals de Justícia doncs els correspon jutjar i executar allò que s'ha jutjat i, per delegació seva, els serveis corresponents de l'Administració Pública competent, que haurà de proporcionar els recursos necessaris per a fer-les efectives. A Espanya aquesta competència recau en l'Administració Central -Ministerio del Interior, Dirección General de Instituciones Penitenciarias- i la té en tot el territori de l'Estat, excepte a Catalunya, única Comunitat Autònoma que té transferida aquesta competència.

- Les reformes legislatives que es proposen en aquest document s'han de plantejar davant el poder legislatiu de l'Estat, que té la facultat de poder-hi donar resposta.
- Les propostes de millora en l'execució de les MPA correspon presentar-les als organismes de l'Administració que tenen competències en la matèria.

Per a una major i millor aplicació de les MPA també es fa necessari:

- Implicar en major mesura als jutges i als fiscals en el desenvolupament de les MPA pel seu paper determinant en l'aplicació de las penes.
- Comptar amb la contribució de les corporacions locals que tenen la capacitat de procurar processos de reinserció social dels penats, a través dels seus serveis de proximitat a la població en els seus respectius municipis.
- Estimular la col·laboració de la societat civil, ja que una efectiva execució de les MPA ha de comptar amb la participació ciutadana, necessària en tota política de reinserció social, l'acompliment de la qual –recordem-ho- està recollit en la Constitució espanyola. Però per fer-ho, els poders públics que propiciïn un impuls de les MPA han de tenir la comprensió de l'Opinió Pública i el suport de la comunitat.

Propostes generals

Instar a **desenvolupar una política conjunta dels poders públics** –legislatiu, executiu i judicial- per incrementar l'aplicació de les MPA i millorar la seva execució, posant a la seva contribució uns recursos i sistemes adequats sustentats pels mitjans econòmics per a fer-los efectius.

Realitzar una reforma legislativa que introdueixi canvis en el Codi Penal, afavoridors d'una major i millor aplicació de les MPA.

Limitar la pena de presó als delictes greus i als delinqüents que suposen un major perill per a la seguretat dels ciutadans i en aquest sentit que la presó deixi de ser l'*eix central* entorn al qual pivota tradicionalment el sistema penal, per a basar-lo en una concepció de major pluralitat de penes.

Presentar les MPA com veritables penes, que comporten restricció de drets, finalitzant així amb l'idea errònia però arrelada que són una forma de defugir la pena i suposen una certa impunitat.

Incidir en els jutges i fiscals per aconseguir la seva actitud més favorable a la imposició de penes alternatives quan es donin els requisits i mitjans necessaris per a la seva execució eficaç, especialment pel que fa als sistemes d'ajuda i control social quan es requereix la seva contribució.

Aplicar les MPA de forma progressiva, desenvolupant polítiques socials de reinserció social i prevenció del delictes dins del sistema de execució de penes, que compti amb els mitjans materials, humans, organitzatius necessaris i la conseqüent provisió de recursos econòmics, procurant mantenir en tot cas un equilibri entre la quantitat de mesures acordades pels jutges i la capacitat de las Administracions per executar-les adequadament.

Tendir a la generalització d'una major intervenció social en l'execució de les MPA, sustentada en las possibilitats que ofereix la legislació, pels beneficis que socialment reporta en interès de la comunitat, sense que això representi un injustificat excés de control social contrari a les llibertats individuals.

Procurar una cooperació entre els poders públics i la societat favorable a l'aplicació de les MPA i la reinserció social, assentada en la **contribució pública i la participació ciutadana**.

Implicar a la societat civil, més enllà de la seva conscienciació sobre el tema, perquè afavoreixi una adequada execució de les MPA, en el convenciment de l'interés social que suposen per a la comunitat, com un mitjà de superior entitat que el carcerari per a la prevenció de la delinqüència, tenint en compte que tan

sols s'aplica als casos de delictes menys greus. Que els diferents sectors que integren la nostra comunitat, i l'opinió pública en general, adoptin una actitud més positiva en la mesura que les institucions vagin potenciant l'aplicació de les MPA en el sistema d'execució penal:

- Las Organitzacions No Governamentals, que participen en el desenvolupament de polítiques de Benestar Social i les que específicament intervenen en els àmbits de la Justícia i de la inclusió social.
- El teixit social, cívic i associatiu, així com les organitzacions socials, empresarials i sindicals. La participació de la comunitat ha d'ocupar un lloc destacat. Tan sols des d'una intervenció comunitària transformadora és possible establir vincles reals amb la societat com a facilitadora de la reinserció social i laboral.
- Els sectors professionals implicats i relacionats amb el desenvolupament de polítiques de Benestar Social.
- Els mitjans de comunicació i líders d'opinió, el rol dels quals és determinant perquè pugui produir-se un estat d'opinió pública favorable a les MPA, i ajudin a fer comprensible a la ciutadania els beneficis socials que la seva aplicació per part dels poders públics -legislatiu, executiu i judicial- poden aportar per combatre l'augment de la criminalitat.

Propostes de reformes legislatives

- **Ampliar a pena de presó no superior a sis mesos la preceptiva substitució per pena no privativa de llibertat, com succeïa fins l'1 d'octubre de 2004, data en la qual va entrar en vigor la reforma de l'article 71.2 del Codi Penal per L.O. 15/2003.**

Amb aquesta ampliació es propugna restablir el que es va legislar en el Codi Penal de 1995 que fixava la duració mínima de la pena de presó de preceptiva substitució fins els sis mesos.

Considerem que las penes curtes de presó de tres mesos no tenen cap utilitat ni per al penat ni per a la mateixa societat, por la qual cosa tornar al mínim de sis mesos afavoreix una major aplicació de les MPA en els casos de primarietat delictiva i també en aquells de reincidència que no suposin perillositat criminal.

- **Ampliar la possibilitat de suspensió de l'execució de la pena de privació de llibertat fins la pena de tres anys de presó, que es el límit màxim de la pena menys greu, i que actualment es fixa en dos anys en el article 81.2a. del Codi Penal.**

Aquesta ampliació seria determinant per possibilitar una clara extensió de l'aplicació de les MPA a un gran nombre de penats.

- **Obrir la possibilitat d'aplicar les MPA a delinqüents no primaris, quan no s'aprecii perillositat en ells.**

És important no condicionar de cap manera la suspensió de l'execució de la pena a la primera condemna, possibilitant la seva aplicació a delinqüents no primaris, és a dir amb antecedents penals. Per això, s'hauria de substituir el requisit de la primarietat delictiva pel d'un pronòstic favorable sobre la seva perillositat criminal, requisit imprescindible per possibilitar aquesta suspensió.

Amb això s'elimina la barrera que suposa l'aplicació del principi de la primarietat i l'habitualitat delictiva i es substitueix pel d'un pronòstic favorable o no en funció de la perillositat apreciada.

- Realitzar els canvis legislatius que procedeix fer en relació amb els antecedents penals per:
 - Disposar d'un nou marc legislatiu especialment per als penats amb antecedents penals. En aquest sentit també s'ha de procedir a anul·lar els antecedents penals en la suspensió de la pena quan aquesta s'hagi complert adequadament.
 - Canviar la legislació per a la no inscripció d'antecedents penals en el Registro Central de Penados y Rebeldes, per al penat que té suspesa la pena i la compleix en forma substitutòria. Aquesta garantia suposa evitar l'estigma que implica la inscripció pública d'antecedents penals para al penat que compleix una MPA, la qual cosa compromet la seva reinserció social.

- **Realitzar les reformes legals necessàries per generalitzar la imposició de normes de conducta en les MPA** a aquells penats que en haver-los aplicat una forma substitutiva de presó, es consideri necessari per a la seva reinserció social que compleixi unes determinades normes i condicions, basades en l'ajuda i control social, al compliment de les quals resten obligats, tant en els casos de primaris com en els de reincidents sense perillositat criminal.

Tendir a una major extensió en la imposició generalitzada de normes de conducta en las MPA significaria convertir el que ara és excepcional en general, i aquesta imposició hauria de ser preceptiva en el cas de delinqüents no primaris.

- **Restablir la pena d'arrest cap de setmana**, inclosa en el Codi Penal de 1995 i derogada posteriorment, sempre que aquesta pena es compleixi en els seus termes mateixos, és a dir, de manera fraccionada, i mai en un centre penitenciari, i així constituir-se en una veritable pena alternativa a la presó i compti per a la seva aplicació amb els recursos materials i econòmics necessaris per fer-la realment efectiva. És precisament la manca de mitjans el que ha induït a que l'aplicació d'aquesta pena s'hagués pogut considerar com un fracàs, al nostre entendre una consideració errònia, ja que no pot fracassar allò que pràcticament no s'ha posat en marxa.

- **Comptar amb l'elaboració prèvia a la sentència d'un informe psicosocial** de cada cas susceptible de poder-hi aplicar una MPA

perquè ajudi el jutge a valorar la seva possible aplicació, abans de dictar sentència. L'informe ha de ser preceptiu encara que, òbviament, en cap cas vinculant.

Millores en l'execució de les MPA

Els organismes de l'Administració responsables de l'execució de les MPA – actualment l'Administració Central i la de la C.A. de Catalunya- han de desenvolupar una veritable **política extensiva d'execució de les MPA** d'acord amb les resolucions d'aplicació preses pels jutges, la qual cosa hauria d'implicar:

- **Implantar plans de actuació que tinguin l'objectiu d'augmentar la intervenció social professionalitzada i assolir un millor funcionament de l'aplicació de les MPA**, tant en l'organització dels serveis corresponents i de suport al sistema judicial i els jutges, com en l'aportació dels mitjans materials, humans i professionals necessaris, i de manera que es procuri un equilibri entre el nombre de resolucions de MPA dictades pels jutges i les capacitats d'execució per part dels organismes competents.
- **Urgir els canvis procedimentals i legals** que poguessin requerir-se per desenvolupar una intervenció social professionalitzada que donin garantia de col·laboració, suport i eficàcia al jutge de la jurisdicció penal respecte a l'aplicació i execució de les MPA.
- **Assegurar la provisió dels recursos econòmics** precisos para desenvolupar els plans d'actuació que s'introdueixin, amb les dotacions específiques corresponents. Y molt especialment als **Treballs en Benefici de la Comunitat (TBC)** per ser una pena d'impossible execució si no se'ls dota dels suficients mitjans econòmics.
- **Orientar al màxim possible les intervencions en l'execució de les MPA cap a la responsabilització personal** de la persona infractora i cap a la seva reinserció social, la qual cosa ha de ser plantejada com un objectiu comú entre tots els qui intervenen en cada cas.
- **Promoure la participació de les institucions**, tant públiques –com les corporacions locals- com de la societat civil, que puguin col·laborar en l'execució de les MPA aportant els seus serveis especialitzats i de proximitat a la població.

- **Realitzar campanyes d'informació i de sensibilització** des de les Administracions –central i autonòmiques- per propiciar una major comprensió pública de les MPA, comptant per a aquesta acció amb la complicitat de sectors generadors d'opinió.
- **Crear sistemes d'avaluació** permanent i bones pràctiques de l'execució de les MPA, mitjançant organismes independents, que garanteixin una objectiva elaboració i anàlisi de les dades de la activitat desenvolupada.

Barcelona, maig de 2006